

rem tamtéž, který byl v letech 1983–2002 ředitelem Ústavu pro rakouský dějepyt (Institut für Österreichische Geschichtsforschung). Jeho badatelským tématem byla především etnogeneze v raném středověku. Wolfram na rozdíl od předchozích nežil ve východním bloku a nebyl nikdy nucen emigrovat anebo nuceně pracovat mimo svůj obor, rozhovor s ním se od ostatních liší i tím, že jej vedlo hned několik tazatelů. Z rozhovoru ovšem vyplývá, že rakouská poválečná historiografie toužila po kontaktech s historiky ze středoevropských zemí, k nimž příležitostně docházelo.

Rozhovory s význačnými středoevropskými historiky středověku jsou zdrojem poznání dějin vzdělanosti, a to nejen kvůli osobnostem, s nimiž byly rozhovory vedeny, ale také proto, že reflektují styky zpovídaných s jejich spolužáky, učiteli a kolegy. Stanou se tak do budoucna cenným pramenem pro poznání dějin středoevropské mediévistiky. Umožňují však poznat mnohem více, neboť z pohledu zpovídaných historiků je nahlíženo na téměř celé 20. století z různých perspektiv. Kniha se tak může stát poutavým čtením nejen pro mediévisty, ale též i pro zájemce o moderní historii.

Jan Boukal

DOI: 10.14712/23365730.2025.9

**Jiří Kuthan, Pražští biskupové a arcibiskupové.
Zakladatelé, stavebníci a objednavatelé uměleckých děl (973–1421)**
Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2023, 247 stran, ISBN 978-80-7422-922-0

V roce 2023 jsme si připomněli 1050. výročí od zřízení pražského biskupství v roce 973. Pražští biskupové a arcibiskupové byli nejen církevními hodnostáři a mnohdy i činnými politiky, ale také iniciátory vzniku četných uměleckých děl a zakladateli velkého množství sakrálních i světských staveb. Touto činností nejvyšších církevních představitelů v Českém království v období raného a vrcholného středověku se zabývá kniha profesora Jiřího Kuthana.

Publikace je zcela logicky rozčleněna do čtyř kapitol, které v chronologické posloupnosti představují fundační a donační činnost pražských biskupů (kap. 1 a kap. 2, s. 65–113) a později arcibiskupů (kap. 2 od s. 114 a kap. 3) od vzniku instituce až do počátků husitských válek, kdy arcibiskup Konrád z Vechty sice korunoval Zikmunda Lucemburského českým králem, ale na druhé straně se vyslovil pro čtyři pražské artikuly a od nového krále se odklonil, čímž se de facto připravil o svůj úřad a s ním spojená benefícia (1421).¹ Poslední kapitola – epilog, pak z tohoto chronologického rámce vystupuje a je jakýmsi shrnutím prvních přibližně 450 let pražského biskupství a arcibiskupství z hlediska jeho vztahu k umění.²

Nejstarší dějiny pražského biskupství od doby prvního biskupa Thietmara a zejména pak jeho následovníka sv. Vojtěcha až zhruba do 13. století jsou v knize podány v zásadě pod

¹ J. KUTHAN, *Pražští biskupové*, s. 208–209.

² Tamtéž, s. 210n.

zorným úhlem působení a činů jednotlivých biskupů v kontextu politických dějin českého knížectví za prvních Přemyslovců. Úvodní stať je věnována procesu christianizace na území, které ovládala knížata z rodu Přemyslova. Vzhledem k torzovitému stavu dochování uměleckých památek i pramenů z tohoto období je zcela logické, že kapitola je z velké části více než studií hmotných památek především přehledem raných dějin biskupství a osob, které stály v jeho čele.

O co méně se uměleckými památkami spjatými s činností pražských biskupů zabývá první přibližně čtvrtina práce, o to více se pak o aktivitách na poli fundací a objednávek uměleckých děl dozvídáme v dalších kapitolách. Pozornost je věnována nejen zakládání kostelů, klášterů, hradů a dalších staveb, ale také vzniku malířských a sochařských děl i skvostným produktům iluminátorských dílen. Největší část knihy (zhruba sto stran) je zcela pochopitelně věnována období vlády lucemburské dynastie, kdy bylo biskupství povýšeno na arcibiskupství (1344) a zejména za vlády císaře Karla IV. význam pražského metropolitě dosáhl svého vrcholu. Značná pozornost je věnována aktivitám pražského biskupa Jana IV. z Dražic a arcibiskupů Arnošta z Pardubic a zejména pak jeho nástupce Jana Očka z Vlašimi. Aktivita Jana Očka z Vlašimi jsou svázány s Roudnicí nad Labem, kde se je již od sklonku 12. století nacházela biskupská rezidence a kde se metropolitě realizovali ve značné míře jak na poli architektury (např. fundace kláštera augustiniánů kanovníků, kamenného mostu přes Labe, gotické přestavby biskupského hradu), tak v oblasti uměleckých děl (roudnická madona, tzv. votivní obraz Jana Očka z Vlašimi). Vedle českých lokalit nezapomíná autor ani na místa, která se dnes nacházejí mimo hranice České republiky. Jedná se například o Kladsko, které je spjaté s osobou Arnošta z Pardubic. Závěr publikace je pak věnován episkopátu Jana z Jenštejna a počátkům husitského hnutí.

Jelikož je kniha zaměřena především na umělecké památky spojené s činností pražských metropolitů, nechybí bohatý obrazový doprovod, který prostřednictvím fotografií, historických vyobrazení, plánů a nákrešů přibližuje pojednáváná díla v celcích i detailech. Přínosné je to především u rukopisných památek, nebo u detailně vyobrazených, jinak těžko dostupných interiérů některých staveb. Dalším obohacením textu jsou pak citace z narativních i jiných pramenů, které zasazují pojednáváná umělecká díla a stavby do dobového kontextu a čtenáři tak poskytují možnost pochopit lépe jejich dobový význam a okolnosti jejich vzniku. Samozřejmostí je kvalitně zpracovaný poznámkový aparát a rozsáhlý seznam relevantní literatury. Doplnkem k hlavnímu textu je pak přehled fundací a statků pražského arcibiskupství, který prostřednictvím stručných medailonků představuje tyto lokality. V menší míře je připomenuta i podpora pražské univerzity ze strany pražských arcibiskupů. Při popisu mostu v Kladsku, za jehož tvůrce považuje autor Arnošta z Pardubic, upozorňuje kniha na analogické řešení středního pilíře v podnoží arkýře pražského Karolina. V přehledových biogramech biskupů není opomenuta ani situace na univerzitě v čase předhusitských arcibiskupů. Drobný biogram je věnován i postavě univerzitně vzdělaného arcibiskupa a lékaře Albíka z Uničova s důrazem na jeho donátorskou činnost, ovšem bez reflexe prací Milady Řihové.

Knihy o pražských arcibiskupech jakožto zakladatelích a objednavatelích uměleckých děl je kvalitní přehledovou prací k dějinám pražského arcibiskupství v prvních staletích jeho existence. Publikace přináší vcelku ucelený pohled na fundaci a donátorskou činnost metropolitů v kontextu politických dějin Českého knížectví a zejména pak království

Přemyslovců a Lucemburků. Je jasné, že značný počet zde pojednávaných uměleckých děl by si zasloužil svoji vlastní monografickou studii, ať už se jedná o četné středověké památky v Roudnici nad Labem nebo vrcholná díla české gotické malby, sochařství a architektury. Předkládaná kniha ale může sloužit jako kvalitní úvod k této problematice jak pro studenty historie, tak i pro ostatní zájemce o české středověké umění.

Jan Malý

DOI: 10.14712/23365730.2025.10

**Jitka Filipová – Tereza Hejdová – Štěpán Šimek – Miloslava Vajdlová (edd.),
Tuto čti pilně. Sborník příspěvků k 60. narozeninám Aleny M. Černé**
Scriptorium, Dolní Břežany 2024, 331 s., ISBN 978-80-7649-056-7

Sborník příspěvků vydaný u příležitosti životního jubilea významné české filoložky a odbornice na starou češtinu obsahuje 24 samostatných studií různého rozsahu i obsahu a v závěru pak kompletní bibliografii jubilantky z let 1991–2023, včetně prací, které byly publikovány pouze v online prostředí. Větší množství příspěvků ve sborníku je především filologického a etymologického zaměření (autoři Tilman Berger, Jana Hoffmannová, Lucie Jilková, Anna Michalcová,¹ Olga Navrátilová,² Petr Nejedlý, Miloslava Vajdlová, Kateřina Pořízková, Vendula Rejzlová, Štěpán Šimek, Kateřina Voleková, Andrea Hlaváčová Svobodová, Bohumil Vykypl). Mnohé z těchto textů se více či méně dotýkají díla Daniela Adama z Veleslavína, jemuž se Alena Černá věnovala. Část vydaných studií je ovšem dílem historiků, a jedná se o práce tematicky vázané k zájmům oslavenkyně. Jaroslav Čechura navázal na své dvě nedávno vydané knihy o čarodějnických procesech na Losinsku a o inkvizitoru Bobligovi a zaměřil se na reálný i druhý život farské kuchařky a domnělé čarodějnice Zuzany Voglickové / Susanny Foglickin, která se stala jednou z hlavních akterek Kaplického románu a Vávrova filmu. Petr Čornej se ve svém příspěvku Střípek ze Starých letopisů českých zabývá interpretací událostí spjatých s hradem Žampach v roce 1429 na základě podezřelé zprávy v rukopisu tzv. Starých letopisů českých, který je označován jako KronB. Tato zpráva byla v minulosti rozličně dezinterpretována a Čornej na základě komparace s dalšími redakcemi „starých letopisů“ a dalších pramenů přichází s uspokojivým řešením. Jitka Filipová svým textem *Tím prachem z žab je sušila (lécila?)* navazuje na jubilantčin zájem o dějiny medicíny a zabývá se obsahem „černých knih“, obsahujících v rámci výsledků domnělých čarodějnic rozličné ingredience užívané k čarování a léčení. Alena a Petr Hadravovi v článku *Tisíc a jeden středověký rukopis* shrnují výsledky svého studia astronomických tabulek uchovávaných v rukopisech ve střední Evropě. Jak již napovídá název *Staročeské stěpařské rady v olomouckém rukopise Nového zákona*, Milada Homolková se zaměřila na interpretaci rukopisu, který v sobě spojuje dvě nesouvisející témata, a je tak cenným zdrojem poznání pozdně středověkého ovocnářství. David Kozler se věnuje genezi tzv. druhé pražské redakce Starých letopisů českých a věrohodnosti zpráv v ní obsažených na základě konkrétních příkladů, čímž navázal na své dřívější výzkumy zaměřené na otázku

¹ Text Anny Michalcové může být obohacující i pro historiky, neboť seznamuje s vývojem softwaru na strojové čtení staré češtiny.

² Rovněž text Olgy Navrátilové může zaujmout zájemce o dějiny vzdělanosti, neboť se zabývá slovosledem adjektiv v nominální frázi v textech Jana Husa.